

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**SENIOR CERTIFICATE/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE**

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2020

KAEDI YA GO TSHWAYA

MADUO: 80

Kaedi e ya go tshwaya, e na le ditsebe di le 24.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi****POTSO 1: POTSO YA TLHAMO****THULAMOTSE – JSS Shole**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Maikutlo a mmoki ke a go kgala Thulamotse e leng sedirisiwa sa tshipi se se neng se dirisiwa ke puso ya tlhaolele go fudusa batho bantsho ka dikgoka go tswa mo mafatsheng a bona.
- Mmoki o utlwile botlhoko ka ntlha ya fa phuduso e, e ne e dira gore batho ba kgangwe ke lerole fa Thulamotse a ne a thuba dipota tsa matlo a bona.
- Mmoki o tlhagisa kutlobotlhoko e e neng e tlholwa ke Thulamotse, e leng dilelo tsa masea le mekgosi e e neng e dirwa ke basadi, mme tsotlhe tse, di sa utlwale ka ntlha ya modumo o o neng o dirilwe ke Thulamotse.
- Mmoki o utlwile botlhoko ka ntlha ya tshenyo e e neng e dirwa ke Thulamotse. A re fa Thulamotse e fetile, malapa a ne a sala a itshopere, a se na sepe.
- Mmoki o hutsafadiwa ke mabitla a a sentsweng ke Thulamotse, mme se, se dirilwe kwa ntle ga dipuisano le beng ba ona.
- Se se utlwisang mmoki botlhoko le go feta ke gore, phuduso e, e ne e dirwa gore batho bangwe ba tle go aga dikago tse ditelele le go dira meepo mo mafelong a ba fudusiwang mo go ona.
- Mmoki a re batho ba ne ba fudusetswa kwa dikakeng e leng kwa mafelong a a sa siamelang temo, ka jalo ga ba kgone go lema le dikgomo tsa bona ga di nne le mo di fulang teng. Se, se dira gore ba tlhoke le dibi tsa go gotsa molelo tota.
- Mmoki o eletsa fa ba ka bo ba fudusitswe le sekgwa sa bona gore dikgomo le tsona di nne le se di se fulang.
- Mmoki a re le fa Thulamotse a ba utlwisitse botlhoko, fela ba tlaa tlwaela sekaka se ba fuduseditsweng kwa go sona.
- Mmoki a re Thulamotse e ba utlwisitse botlhoko ka dipelo tsa bona di sa tlhole di tshwana le pele.

(10)

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**SEGO SA METSI – G Setlalekgosi**

- 2.1 Mathata a dingwetsi di rakanang le ona mo manyalong. (2)
- 2.2 Tlogelo - go tliša go kibakibela ka bonako ga mola/go oketsa lebelo la moribo le moretheto wa molatheto ka go tlogela tlhogo ya leina 'di' go tswa mo go 'dinawa' go nna 'nawa'. (2)
- 2.3 Tshwantshanyo - Go tshwantshanya go nna matepe ga ngwetsi ka go e tshwantsha le mamina a a minwang ke nko. (2)
- 2.4 Mmatsale o bolelela ngwetsi gore a se tlhole a tsoga letsatsi le setse le tlhabile. (2)
- 2.5 Ke ithutile gore menomasweu polaya e tshega/Motho a ka go bolaya a ntse a tshega le wena/Motho ga a ikanyege.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko) (2)
- [10]**

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**TLHAOLELE – OH Segano**

- 3.1 Kgaoganyo ya bosemorafe e e tlhodilweng ke puso ya basweu. (2)
- 3.2 Tlhatlagano ya bokao – go gatelela ketsaetsego ya batho ka ba se na bonnete jwa gore tlhaolele e tlile ka bomang/Tlhatlagano ya popego – go gatelela go tla ga tlhaolele.
Bangwe	ba	re	o	tlile	ka	Maesemane
Bangwe	ba	re	o	tlile	ka	Maaforikanere
lekgethi	thuanyi
sediri	lediri	thuanyi
sedirwa	lediri	popi ya
tlhalosi
ya
sediriso	leina
- (2)
- 3.3 Mothofatso – tlhaolele e filwe maikutlo le thata ya setho go bontsha fa tlhaolele e ne e sa batliwe ke bantsho. (2)
- 3.4 Basweu ba ne ba fedisa tlhaolele. (2)
- 3.5 Ke ithutile gore sesafeleng se a bo se tlhola/Batho ba tshwanetse go tshwaragana, e nne ngatana e le nngwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**BOTSOFE – LD Raditladi**

- 4.1 Diphetogo tse bagolo ba itemogelang tsona ka ntlha ya bogodi. (2)
- 4.2 Poeletsomafoko – go gatelela bokao ka go boeletsa lefoko 'kua' go bontsha ka moo bagolo ba neng ba opelwa ke ditlhabi ka gona. (2)
- 4.3 Batsofe ga ba tlhole ba kgona go gata ba gatoga jaaka pele. (2)
- 4.4 Tshwantshanyo - Go tshwantshanya meriri ya batsofe le mašwi ka ntlha ya mokgwa o e sweufetseng ka gona. (2)
- 4.5 Ke ithutile gore sesafeleng se a bo se tlhola/Mo botshelong go na le nako ya bošwa le ya bogodi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[10]**LE**

POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**NGWANAKA O TSETSWE – GK Setou**

- 5.1 Le bua ka ga motsadi yo o sotlegang ka ntlha ya fa ngwana wa gagwe a sa mo tlhokomele/ka ntlha ya fa a batla go ruta ngwana wa gagwe. (2)
- 5.2 Motsadi le fa a ne a sotlega o ne a duelela ngwana dithuto go fitlha a fetsa sekolo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 5.3
Tsona	diatlanyana	tse	di	tsofetseng	tse
Ona	matsogonyana	a	a	tsutsubaneng	a
Leemedi	Leina	thuanyitlhaodi		tlhaodi	Lesupi
- Tlhatlagano ya bokao/
Tlhatlagano ya popego (2)
- 5.4 Phefofatso - Go tewa gore o tlhokafetse. (2)
- 5.5 Ke ithutile gore mmangwana o tshwara thipa ka fa bogaleng/mosadi ga a ke a ineela le fa go ka nna thata jang, o wa a tsoga le ngwana wa gagwe/mosadi mooka o nya le mariga/le fa go ka nna thata jang, mme o kgona go dira leano. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) **[10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI**POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

- Tlhagiso e e reng ditiragalo tsa tshotlo le kgatelelo, e ka nna ya bana, ditsala, basadi le bathapiwa tse di itemogelwang mo pading ya 'Leba Seipone', di na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo matshelong a batswasetlhabelo, le fa mo dinakong dingwe di ba ungwela, ke boammaaruri jo bo ka se ganediweng ka gope.
- Ditiragalo tsa tshotlo tse Gokatweng a itemogelang tsona mo go mongwaagwe e leng *Jankie* tsa thobalano di nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang. Gokatweng o feleletsa a nna le ngwana yo a sa kgoneng go nna le seabe mo kgodisong ya gagwe, gonne a tshaba go tliša tlhakatlhakano mo botshelong jwa ga *Jankie* le mogatse ka ba ne ba ratana mo sephiring e bile ngwana a ne a tshwana le rraagwe po. Se, ke tshotlo go tswa mo mothaping.
- Lesea le lona le sotlwa ke mmaalona ka go le tlhokisa go itse batsadi ba lona le ka go le tlhokisa tlhokomelo e e siameng. Ke ka moo re bonang Motswagauteng a sotlega a bo a iphitlhela e le ngwana wa mebila.
- Setšhaba se ne se sa amogele Motswagauteng ka ntlha ya tshobotsi ya gagwe. Se, se na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang ka a ne a sa amogelesege gonne mo setsong sa Bantsho, go tshola ngwana le mosweu e ne e le moila. Se, ke tshotlo ya ditshwanelo tsa gagwe tsa botho.
- Mosala o sotla Motswagauteng ka go mo itaya gonne a timeditse podi gammogo le go mo tseela boswa jo monnamogolo Puso a mo abetseng bona gonne a itse fa e le ena mojaboswa. Motswagauteng o ngwega mo gae. O feleletsa a fetogile ngwana wa mebila mo a rakanang le mathata a a seng kana ka sepe gona.
- O iphitlhela a wetse mo diatleng tsa ga Mokwepa yo a neng a retla batho. Mokwepa o bontsha boitumelo ka a bolelela mongwe mo mogaleng gore o tshwere lebusomane, mme lona le na le moriri o o thotlhwagodimo. Se, ke tshotlo ya maikutlo le tlhaloganyo mo go Motswagauteng bogolo jang ka se, se builwe a utlwa.
- O boela gape a sotlwa ke batho ba a tsholwang nabo mo tekesing ya Huhudi, ka ntlha ya tshobotsi ya gagwe ka ba ne ba mmitsa ka maina a tshotlo jaaka letata, morwa, lekutwane. Se se dira gore a seke dikeledi ka ntlha ya kutlobotlhoko, mme o feleletsa a etsaetsega gore a ke a nyatse le go itatola batho ba mmala wa sebilo.
- Kwa Foreiborogo o teketwa ke batho ka ntlha ya go thusa mapodisi go tshwara legodu le le neng le phamoletse mosadi wa mosweu sekgwama sa madi. Botshelo ba gagwe bo ne bo le mo kotsing gonne a ne a iphitlhela a disitswe ke lepodisi le a le boneng kwa ga Mokwepa.
- Ditiragalo tsa kgethololo ya kwa sekolong sa kwa Foreiborogo, le tsona di nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo botshelong jwa ga Motswagauteng. Motswagauteng o sotlwa ka go kgoromeletswa mo mosetsaneng mongwe wa mosweu e leng *Sarkie*, mo go neng ga lebisana mo go iteweng ga gagwe, mme ga tsosa ntwana e e matlhomahibidu ya bosemorafe. Se ke kgatelelo ya bosemorafe.
- Fa kgetsi e tla go sekwa, ya ungwela Motswagauteng ditlamorago tse di sa jeseng diwelang ka ntlha ya gore mogokgo le Lekgotla la sekolo ba ne ba e athola ka go gobelela le go sekamela mo letlhakoreng la basweu, mme ba sa lebe molato.

- Mogokgo o kgetholola Motswagauteng ka a tsenya pitso ya bana le batsadi ba basweu a sa mo akaretse le motsadi wa gagwe. Tshwetso e tsewa kwa ntle ga ga Motswagauteng.
- Motswagauteng o kobiwa mo sekolong, mme *Koot* yo o tlhodileng ntwana a sala mo go sona ka ntlha ya mmala wa gagwe. Se, ke kgatelelo ya bosemorafe le kgatako ya ditshwanelo tsa ga Motswagauteng tsa go amogela thuto.
- Le fa gona Motswagauteng a ngwegile kwa gaabo, e bile go na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang, fela go mo ungwetse gonne mo mebileng kwa a neng a tshela gona, o ne a kopana le Sepoko yo le ena e neng e le ngwana wa mebila, mme a mo rotloetsa go tsena sekolo. O feleleditse a falotse lekwalo la borobedi ka dinaledi.
- Motswagauteng o feleletsa a itse mmaagwe yo a neng a mo utlwela ka batho ba ba neng ba mo kaya a le ntlheng ya Gauteng. Le fa a mmone nakwana kwa kgotlatshekelo, fela pelo e ne ya boela mannong gonne mmatla sa gagwe a se bone.
- Rraagwe le ena, go ne go se na ope yo a mo itseng fela o feleleditse a bone tshedimosetso ka ga gagwe le tshika e nngwe go tswa mo bopaking jo mmaagwe a neelaneng ka bona.
- Rrangwanaagwe e leng *Jan Smook*, lefatlha la ga *Jankie*, o ne a ithaopa go thusa *Kobbie Swanepoel* go tswelisa dithuto tsa ga Motswagauteng morago ga tshedimosetso e e neilweng ke Gokatweng. Se, ke maungo a a kgodisang a Motswagauteng a a fitlheletseng.

[25]

POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

- 7.1 *Janie* ke morwa wa ga *Jan Smook* lefatlha la ga *Jankie Smook*,[√] mme ke ntsalae Motswagauteng[√]/Fa *Janie* a lebile Motswagauteng a re ngwana wa ga rrangwane, mme fa Motswagauteng a mo lebile a re ngwana wa ga rremogolo. (2)
- 7.2 Monna yo o neng a ntse kwa morago o ne a bokolela fa a se na go utlwa gore Motswagauteng ke ngwana wa ga *Jankie Smook* morwarraagwe, e leng lefatlha la gagwe. (2)
- 7.3 Gokatweng o tshwerwe le setlhopho sa ga Mokwepa se se neng se amega mo ditirong tsa gagwe tsa borukhuthi. (2)
- 7.4 Wa bogologolo/nako ya tilhaolele. (1)
- 7.5 Thotloetso le thuto ya gagwe mo go Motswagauteng di dira gore a fenye dikgwetlo tsotlhe tse a rakanang natso, mme se se dira gore a tswelolepele mo botshelong; le ditiragalo tsa padi di tswelolepele. (2)
- 7.6 Motho yo o bosula/ga a na bopelothomogi[√] – o retla batho le go rekisa dithwe tsa bona.[√]
O lefufa - o ne a fufegela *Jankie* jaaka fa a ne a ratana le Gokatweng, mokapelo wa gagwe
(E le NNGWE fela)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 7.7 Go tlaolwa ga ga Motswagauteng go bonagetse sentle kwa Foreiborogo, mme se se tseweletsa morero wa tlaolele magareng ga basweu le bantsho ka go bona basweu ba kgetholola Motswagauteng/ntwa ya semorafe. (2)
- 7.8 Kutlobotlhoko/tshakgalo√ - Ka e ne ya atlholwa ka mokgwa wa go gobelega, mme go sa lejwa molato√/E ne ya tsaya letlhakore ka gore Motswagauteng o ne a sa akarediwa mo ditheetsong e bile tshwetso e tserwe ntle le ena. (2)
- 7.9 Boutlwelobotlhoko jwa ga Kabo bo dira gore a mo utlwele botlhoko, mme a tsosolosa mafoko a ga Mosadimogolo ljelele a go itshepa le go tswela ka botshelo. (2)
- 7.10 Nnyaya – Re le batho ga re a tshwanela go fitlhelela dikhumo tsa lefatshe ka ditsela tse di fedisang matshelo a batho gonne kwa bokhutlong di go tswa diatleng ka ntlha ya dipelo tse di botlhoko tsa batho.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 7.11 Ee - Go ne go se sepe se se ka dirwang gonne Gokatweng a tlotse molao, mme a tshwanetse go duelela melato ya gagwe.
Nnyaya – E kete Motswagauteng a ka bo a kile a nna le kgolagano nngwe le Gokatweng, ka a ne a sa mo itse, e bile e le gona a mmonang la ntlha mo botshelong jwa gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 7.12 Ke ne ke tlaa mo itumelela√ gonne e le madi a me go sa kgathalesege gore ga re tshwane ka mmala√/gonne re le batho botlhe, e bile molato e se wa gagwe, mme e le wa batsadi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 7.13 Ke ithutile gore batho ga ba kgethololwe/Gore mabogo dinku a thebana/Go nna le lerato le go leboga se motho a kileng a ntirela sona mo botshelong/Go se ikakanyetse ke le esi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**POTSO 8: POTSO YA TLHAMO****OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tlhagiso e e reng ditiragalo tsa tshotlo le kgatelelo, e ka nna ya bana, ditsala le basadi tse di itemogelwang mo pading ya 'Omphile Umphi Modise', di na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo matshelong a batswasetlhabelo, le fa mo dinakong dingwe di ba ungwela, ke boammaaruri jo bo ka se ganediweg ka gope.
- Ditiragalo tsa tshotlo tse Motlalepule a rakaneng natso di simolola fa basetsana ba a neng a dira nabo kwa Doornfontein ba ne ba mo fufegela, mme ba mo logela leano, mme mongwe a mo loma tsebe. O ya go batla tiro gosele ntekwane o ya go tsena mo leganong la tau.

- Fa a fitlha kwa difoleteng, Thandi a beela Motlalepule dirai, mme a iphitlhela a le mo kamoreng ya gagwe e bile a goduma tee e a e fitlhelang e ntse e le mo molelong. Se ke kgatelelo ya ditsala mo go Motlalepule.
- O betelelwa ke lekau la tedu tsa katse, mme se e nna ditlamorago tse di sa jeseng diwelang tsa tshotlo ya banna mo basading.
- O ima mpa ya dikgora, mme o iphitlhela a tlaletswe ka a sa itse gore a ise ngwana kae gonne a sa dire. Se, ke ditlamorago tse di sa jeseng diwelang tsa tshotlo ya ditsala.
- Go tsholwa ga ngwana yo, go mo tiholela mathata mo botshelong jwa gagwe gonne o patelesega go mo isa kwa kgodisong, go fitlha a tla go mo tsaya motlhang a kgonang go mo tlamela gonne a ne a le dikobo di magetleng. Se, ke ditlamorago tse di sa jeseng diwelang tsa tshotlo go bona ngwana o ne o sa ikaelela, gape e nna tshotlo ya lesea le le bonweng ka go le tlhokisa lerato la ga mmaalona.
- Ga a kgone go iketla mo lenyalong la gagwe ka a balabala ka pelo ka ntlha ya leitibolo la gagwe gonne a ne a sa itse gore a o a tshela kgotsa jang. O lekile go dira maano a gore a fitlhelele Omphile kwa kgodisong jaaka a ne a kopa RraMosidi gore ba ye go ithuela ngwana wa mosimane, mme o ne a itaya sefololetse gonne monnamogolo Ofentse a setse a ithuetse ena. Se, ke ditlamorago tse di sa jeseng diwelang tse di tlhodilweng ke kgatelelo ya ditsala.
- Go tlhoka Omphile kwa legaeng la bana, go dira gore moso mongwe le mongwe fa RraMosidi a ya tirong Motlalepule a ebele le naga a batlana le morwae. Motlalepule o feleletsa a tlaselwa ke bolwetse jwa tlhogo ka ntlha ya fa a tsamaya a tlhola ngwana mongwe le mongwe wa mosimane ka fa morago ga ditsebe gonne a ne a beile Omphile letshwao ka fa morago ga tsebe ya moja.
- O selwa letsatsi lengwe le lengwe mo mmileng go fitlha a ikela badimong. Tsotlhe tse ke ditlamorago tse di sa jeseng diwelang tse di tlhodilweng ke kgatelelo ya ditsala gammogo le tshotlo ya basadi.
- Le fa go golela kwa legaeng la bana go na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang go ungwetse Omphile gonne o ne a ithuelwa ke morwadie monnamogolo Ofentse yo o neng a mo isa Matile go bona kgodiso e mmaagwe a neng a se kitla a mo naya yona ka ntlha ya go itlhoka.
- Mo letlhakoreng le lengwe, ditlamorago tsa petelelo di ungwela Motlalepule gonne ngwana yo o a neng a mo latlhile ke ena yo a mo tlhokomelang, kwa bokhutlong o kopana le morwae yo a sa bolong go pholetha a mmatla.
- Go gatelela molao ga ga mogokgo Madolo, go ne ga ungwela baithuti ba ba neng ba tsena sekolo sa *Izeni*. Kgatelelo e, e ungwetse baithuti gammogo le batsadi ka ntlha ya gore baithuti ba ne ba ithuta maikarabelo ka go itirela letseno, mme ba ituelele mo sekolong. Se, ke ditlamorago tse di ba ungwetseng ka ntlha ya go gatelela molao ga motsadi le go ba ruta maikarabelo.

[25]

POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

- 9.1 O tsere seabe mo motshamekong gonne a ne a nna kwa Matile morago ga go ithuelwa ke monnamogolo Ofentse. (2)
- 9.2 O ne a rothisa keledi ka a ne a gopotse morwae/O ne a itewa ke ditshikare, mme fela a sa kgone go lemoga gore Omphile ke morwae. (2)
- 9.3 O ne a tsile go bogela motshameko wa lefetlho ka kgopolo ya gore a ka fitlhelela morwae yo a neng a ntse a le mo letsholong la go batlana nae. (2)
- 9.4 Wa bogologolo/ wa segompieno. (1)
- 9.5 Le neile Omphile legae kwa a neng a sireletsega le go bona tlhokomelo go fitlhela a tla go ithuelwa ke morwadia monnamogolo Ofentse. Seno se tswelletsa ditragalo pele ka se dira gore Motlalepule a tswelelepele go batla ngwana. (2)
- 9.6 O na le maikarabelo-√ Go tsaya tshwetso ya go sa lemolele mpa/go isa ngwana kwa kgodisetsong.√
O bofitlha- O fitlhetse monna sephiri sa fa a na le ngwana yo a saleng a mo isitse kwa gaeng la bana.
O lerato- O ne a na le lerato mo e bileng a felelets a na le bolwetse jwa pelo ka ntlha ya go se bone morwae.
O pelotelele- Ga a ka a fela pelo go batla morwae
(E le NNGWE fela)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.7 Madolo o ne a ruta Modise maikarabelo le go itirela, ke ka jalo re mmonang a dira ka botswapelo kwa Lekgotleng la Baitiredi, mme se, se tswelletsapele morero wa boyamakgoeng. (2)
- 9.8 Kutlobotlhoko√ – ka ntlha ya maikutlo a a boteng a ga MmaMosidi a go tlhoka go fitlhelela ngwana wa gagwe kwa a leng gona, mme a sa itse gore a o a tshela kgotsa jang.√ (2)
- 9.9 Lefufa la ga Thandi le fetotse botshelo jwa ga Motlalepule ka a ne a betelelwa, mme a nna le ngwana wa mpa ya dikgora. (2)
- 9.10 Nnyaya - go ne go se matshwanedi gonne thuto e le boswa le seikokotlelo sa botshelo/thuto e gaisa mahumo otlhe a lefatshe gonne a fela, mme yona go se ope yo o ka go amogang yona ka o swa nayo.
Ee- ke nako ya bogologolo mo thuto e neng e sa tsewe tsia.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.11 Ee - Go ne go siame gonne botshelo jwa gagwe bo ne bo le mo kotsing/
Nnyaya – Gonne o ne a se na bosupi jwa magatwe a gore o logelwa lemena.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 9.12 Ke ne ke ka mo itumelela gonne ke golagantswe le kgaityadiake yo ke neng ke sa mo itse, mme e bile ke mo tlhoka/go tsholwa o le esi go se monate, mme e bile ke bone motho yo o tsileng go ntshireletsa le go ntlhokomela. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.13 Ke ithutile gore monna o tshwanetse go tshegetsisa mosadi ka dinako tsotlhe. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

MASEGO – G Mokae

- Tlhagiso e e reng ditiragalo tsa tshotlo le kgatelelo ya bana, ditsala, basadi le bathapiwa tse di itemogelwang mo pading ya 'Masego', di na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo matshelelong a batswasetlhabelo, le fa mo dinakong dingwe di ba ungwela, ke boammaaruri jo bo ka se ganediweg ka gope.
- Masego o iphitlhela a imile, le fa e ne e se maikaelelo a gagwe, mme e le ka ntlha ya go kgotsofatsa tsala e leng *Sannah* ka go nwa bojalwa jo bo tlhodileng go betelelwa ga gagwe. Se, ke kgatelelo ya ditsala ka maitlhommo a gore ba tshwane ka e ne e le morutwana yo o tlhotlwa gonne a ne a ba gaisa botlhe.
- Tshotlo ya ga Ntsime mo go Masego ka go mo betelela, e nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang tsa go lelekwa mo sekolong. Se ke tshotlo ya banna mo basading.
- Go ima ga ga Masego, go nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang ka a ne a latlhegelwa ke tshono ya go nna le isago e e tsabakelang, e barutabana ba gagwe e leng Rre Kgotle le Rre *Knox* Selamolela ba neng ba leka go mmetlela yona. Le fa Masego a ne a latlhegelwa ke isago e e tsabakelang, o ne a ungwelwa ka go nna le ngwana wa petelelo yo o botlhale, mme a feleletsa e le ngaka.
- Go tiisa molao ga ga Rre Kgabo mo go morwadie Masego, ka go mo teketa ka a ne a imile, mme a feleletsa a amogetswe kwa bookelong go nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo botshelong jwa gagwe. Se ke tshotlo ya batsadi mo baneng ka ba gataka ditshwanelo tsa bona.
- Go teketiwa ke rraagwe mo go maswe ka ntlha ya go ima, go dira gore a kgone go ithuta ka diphoso tsa gagwe, mme go tloga ka motsi oo, a nna kelotlhoko mo banneng go fitlha motsing a neng a gapiwa maikutlo ke *Vuzi Mgoma*.
- Kgatelelo ya ga *Schalk* mo go Tsawe le *Lisbeth*, e tlhodile gore *Lisbeth* a fudusiwe mo polaseng ka ntlha ya fa base a ne a sa batle gore go itsiwe ka sephiri sa bona. E, ke kgatelelo ya mothapi e e nang le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang. Go kobiwa ga ga *Lisbeth* go lomeletsa ngwana go gola a itse rraagwe.
- Kgatelelo ya ga rre Kgabo Motsepe gammogo le badiri ba bangwe kwa polaseng ya ga base *van Jaarsveld* e nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang.
- Badiredi ba sotliwa ke mong wa bona ka go ba itaya ka dibepi. Base o itaya Rre Kgabo go feta badiri ba bangwe, mme a palelwa ke go itshoka gonne mongwaagwe a ne a mo palama ka mabole le sebepi fela ka ntlha ya phoso e e sa reng sepe. Se, ke kgatelelo ya mothapi mo bathapiweng.

- Badiri ba bangwe ba feleletsa ba tsene mo ntweng ba bo ba fisa ntlo ya mong wa bona. Se, ke ka ntlha ya kgatelelo ya bathapiwa mo mothaping.
- Ditlamorago ke tse di sa jeseng diwelang gonne Rre Motsepe, a ne a atlholelwa loso. Se ke kgatako ya puso ya ditshwanelo tsa botho tsa go tshela.
- Tota le fa Kgabo a atlholetswe loso, le ena o sotlile base ka a ne a mmolaya. O ne a sa tshwanela go itseela molao mo mabogong. Se ke kgatako ya mothapiwa ya ditshwanelo tsa botho tsa go tshela.
- Kgatelelo e *Vusi Mgoma*, *Sol* le *Cathy Lazar* ba iphitlhelang ba le mo go yona e na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang. Ka ntlha ya go lwela ditshwanelo tsa botho mo pusong ya tlhaolele, ba iphitlhela ba tshela botshelo jo bo sa golosegang. Ka ntlha ya kgatelelo ya puso, ba ga *Lazar* ba feleletsa ba boetse moseja, mme *Vuzi* o tlhokafala loso le go sa itsiweng motlhodi wa lona. Se, ke tshotlo ya puso ya tlhaolele.
- Le fa go nna le ngwana ga ga Masego ka ntlha ya petelelo, go na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang, fela go mo ungwetse. O ne a nna le ngwana yo a neng a mo utlwa e bile a le bothale, yo a feleleditseng e le ngaka. Ntsime yo o beteletseng Masego, mme a nna le ngwana wa mpa ya dikgora nae, o feleletsa a falodisiwa mo bogaleng jwa baithuti ke Sello morwae yo o neng a mo itlhokomolositse.

[25]

POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

MASEGO – G Moka

- 11.1 *Nomhle* ke mosadi wa ntlha wa ga *Vuzi Mgoma* yo a tthalaneng nae, mme ena le Masego ke bagadikana. (2)
- 11.2 Dikgogakogano di ne di tlholwa ke loso lwa ga *Vuzi Mgoma* gonne bobedi jwa bona bo ne bo batla go nna le seabe mo go tseyeng karolo mo phitlhong ya gagwe/mo bosweng jwa gagwe. (2)
- 11.3 Di ne di sa tlhokege gonne *Nomhle* a setse a tthalane le *Vuzi Mgoma/Vusi* o tshwanelwa ke go fitlha ke Masego gonne ba setse ba nyalane, mme *Nomhle* ena a sa tshwanela go nna le seabe mo phitlhong ya gagwe. (2)
- 11.4 Wa bogologolo/ka nako ya tlhaolele (1)
- 11.5 Thotloetso ya ga rre Kgabo Motsepe e ne ya dira gore Masego a tswelile pele go dira ka a ne a batla go tlamela Sello ka tsotlhe tse a di tlhokang gore a tsene sekolo/e ne ya dira gore badirimmogo le rre Motsepe ba feleletse ba fisitse polase gammogo le go bolaya mosadi wa ga base *Schalk*. (2)
- 11.6 Ba ba lerato ka ba ne ba tlogelela Masego madi a go tsenya Sello sekolo fa ba ne ba fudugela kwa moseja/ba ne ba se na kgethololo gonne ba ne ba phedisana le bantsho sentle go se na dikgogakogano. (2)
- 11.7 Bontle jwa ga Masego bo dirile gore Ntsime a nne le kgatlhego mo go ena, mme se sa dira gore a mmetelele ka a ne a mo gana, mme a sa tlwaela go ganwa ke basetsana. (2)

- 11.8 E tlisa maikutlo a letlhoo, gonne *Vuzi Mgoma* a bolaetswe lesidi ka a ne a lwela ditshwanelo le kgololosego ya bantsho
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.9 Ka ntlha ya lefufa la gagwe, *Sannah* o ne a raela Masego go nwa bojalwa, mme a feleletsa a beteletswe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.10 Nnyaya, go ne go se matshwanedi - gonne bana ba tsenngwa mo leroleng la dikatsana/Ntwa ke ya bagolo, mme ga e ame bana ka gope ka ba sa tshwanela go tsaya letlhakore la ga ope mo batsading ba bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.11 Ga e maleba – Badirimogo le Rre Kgabo Motsepe ba ne ba sa tshwanela go itseela molao mo mabogong/Ba ne ba sa tshwanela go busa bosula ka bo bongwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.12 Ke ne ke tlaa mo tshwarisa gore a tseye maikarabelo a ngwana yo a mo tlisitseng mo lefatsheng/Ke ne ke tlaa tswa mo go ena, mme ka ikgodisetsa ngwanake gonne bana ba ikgolela fela ka Setswana se re o tlaa tsholwa leng e seng o tlaa gola leng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.13 Ke ithutile gore go reetsa go a duela/go dira ka natla go na le dikungo tse di nametsang/lemorago la motho ga le na seabe sepe mo tswelelopeleng ya gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**POTSO 12: POTSO YA TLHAMO****NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tlhagiso e e reng ditiragalo tsa tshotlo le kgatelelo ya bana, ditsala, basadi le bathapiwa tse di itemogelwang mo pading ya 'Ntlhomole Mmutlwa', di na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang mo matshelong a batswasetlhabelo le fa mo dinakong dingwe di ba ungwela, ke boammaaruri jo bo ka se ganediweng ka gope.
- Go tiisa seatla ga ga Rre Kgori mo go morwae e leng Matsetseleko ka go mo pateletsa go nna mogotsamolelo go nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang gammogo le maungo a a kgodisang.

- Matsetseleko o inaya naga gone rraagwe a sa ganediwe, e bile a sa utlwe ka ngwana. Se, ke kgatelelo ya rre mo ngwaneng ka a sa letlelele ngwana go ntsha maikutlo a gagwe.
- Kgatelelo e gape, re e bona mo go mmaagwe e leng Kelogile fa a ne a sa mo tshegetse mo go se a neng a batla go se dira ka ntlha ya fa mosadi a ne a sa tshwanela go arabisana le monna. Se, ke kgatelelo ya batsadi mo ngwaneng.
- Mo dinakong dingwe, kgatelelo ya bana e na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang. Le fa Matsetseleko a ne a phuthologile kwa ga Segonyamatlho, se se salang ke gore ga go lefelo le le gaisang legae.
- Matsetseleko o ne a tlhologelela go ya gae, mme fela o ne a boifa rraagwe le banna ba lekgotla. O nna le ditoro tse di maswe e bile di tshosa ka ntlha ya tsela e a neng a boifa rraagwe ka yona. Se ke kgatelelo ya maikutlo a bana go tswa mo batsading.
- Go inaya naga ga ga Matsetseleko go nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang ka Kgori rraagwe a ne a feleletsa a ragile kgameo, a bo a bolokwa kwa ntle ga gagwe. Se ke tshotlako mo go Kgori ka ntlha ya go balabala ka pelo gammogo le ena Matsetseleko gone se, se ne sa mo tlholela bomadimabe gone rraagwe a tlhokafetse a sa mo phuthololela pelo.
- O nna le difatli gone tsatsi lengwe fa a ya tirong, o rakana le dirukhutlhi tse di mo pegang mo koloing ya bogodu e e tlhagiseditseng leotlana *Bra Boots* dikgobalo.
- E nna mmelaelwa gone faele ya gagwe e fitlhelwa mo koloing ya ga *Bra Boots* ka a ne a setse kgetsi ya gagwe morago, dilo tsotlhe tse, ke tse di tlhotlheleditsweng ke kgatelelo ya ga rraagwe.
- Ditiragalo tsa tshotlako ya maikutlo a lerato mo ditsaleng tse pedi e leng Mmathapelo le Palesa, di na le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang gammogo le maungo a a kgodisang. Ditsala di simolola go ngapana ka ntlha ya tshotlako e e tlholwang ke Baagileng mo go bona.
- Mmathapelo o sotlwa ka lerato ke Baagileng ka a ne a ithaya a re o a mo rata, ntswa a sa mo rate.
- Palesa le ena o sotlwa ka lerato ke Baagileng ka go mo tagisa gore a fitlhelele maikaelelo a gagwe. Le fa Baagileng a batlile go kgaoganya ditsala tsa tlhogo ya kgomo e leng Palesa le Mmathapelo, ba ne ba kopana le ngaka Tilodi Aphane, yo o ba tlhatheletseng ka malwetse a thobalano ka ntlha ya go ratana le bakapelo ba bantsi.
- Ba a itshwarelana ba bo ba tshwaraganela go dira porojeke e e tlaa thusang batho ka malwetse a thobalano. Se ke ditlamorago tse di nang le maungo a a tswang mo tshotlong e e bakilweng ke Baagileng.
- Le fa gona Matsetseleko a ne a ngwega ka ntlha ya kgatelelo ya kwa gae o ne a ungwelwa ka a ne a nna le isago e e phatsimang.

[25]

POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

- 13.1 Remofilwe le Rebafile. (2)
- 13.2 Ke ka ntlha ya fa ba ne ba latlhegelwa ke bana ba le bararo pele ba tsholwa ka ntlha ya bothata jwa pelegi e bile ba ne ba sa solofela go nna le mawelana. (2)
- 13.3 Ke ka ntlha ya fa ba ne ba na le moeng e bong Matsetseleko/O ne a ntsha ga tshwene, ka gonne bogolo jwa nako, e ne e le ena fela, Segonyamatlho le Diraamang ka jalo o ne a sa apeye dijo tse di kalo fa e le bona fela mo gae. (2)
- 13.4 Motlha wa bogologolo/segompieno. (1)
- 13.5 O thusitse Matsetseleko go bona tiro, mme se sa tswetsa ditiragalo pele/Kemonokeng ya gagwe mo go Matsetseleko e dirile gore bagaabo ba se kgone go mmona le gore a fitlhelele ditoro tsa gagwe. (2)
- 13.6 Yo o pelotelele gonne o ne a sa fele pelo go batlana le Matsetseleko/o na le maikarabelo o ne a dira tiro ka boineelo le botswapelo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.7 Bontle jwa ga Palesa bo gapile Baagileng maikutlo mo a neng a palelwa ke go itshwara, mme a mo nosa nnotagi go batla go fitlhelela maikaelelo a gagwe. (2)
- 13.8 Kutlobotlhoko/Letlhoo/tshakgalo - Gonne ba ne ba sa atlhole molato, mme ba ne ba gobelela le go nyatsa/ gonne fa ba ne ba go tlhoile ba ne ba tswala lesaka la gago kgotsa ba go bapole o sa tswala fa pele ga bana ba gago. (2)
- 13.9 Bonolo jwa ga Kelogile/go tlotla monna phetelela go dirile gore a palelwe ke go sireletsa morwae mo go rraagwe yo o neng a le phoso, ka a itse fa monna a sa arabiwe e bile a le mo nneteng ka dinako tsotlhe, mme boemong jwa go mo tlhomola mmutilwa a dira gore o mo sege lonao lotlhe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.10 Ee - Gore batho ba bangwe ba sikologe bodiba jo bo jeleng ngwana mmaabona/Batho ba kgone go efoga se se diragaletseng Mmathapelo le Palesa/Gore batho ba ikamanye le mokapelo a le mongwe fa ba tsena mo leratong.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.11 Ke ne ke tlaa mo itshwarela gonne re le batho, mme re na le diposo/Ke ne ke se kitla ke mo itshwarela, mme ka mo atlhola mo go botlhoko gore a tseye maikarabelo a se a se dirileng/go mo ruta go nna monna ka monna wa tota a sa batle thobalano ka go nosa mongwe nnotagi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 13.12 Ee – Ngwana mongwe le mongwe o ithlophela gore go tswa mo batsading ba gagwe ka bobedi o golosegile fa a na le ofe.
Nnyaya- Ngwana wa mosetsana ke motlokolo wa ga mmaagwe e bile mmaagwe ke ena a ka mo nayang dikgakololo tebang le go ratana ka ntlha ya maitemogelo a gagwe ka jalo, Palesa o ne a tshwanetse go bulela mmaagwe mafatla.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.13 Ke ithutile gore nama ya kgapeletsa e thuba pitsa/Ga o a tshwanela go pateletsa ngwana go nna se se batlwang ke wena/Kgori e bona lee lerapo ga e le bone/Mo botshelong ga o a tshwanela go lebelela bomolemo jwa sengwe o sa lebelele masula a sona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

KGOTSA

DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

'Kilano ya boPekwa le boKgogo'-SJ Malao le 'Mogaka Sol Plaatje' PC Mooa

- Mo naaneng ya 'Kilano ya boPekwa le boKgogo' le mo lebokong la 'Mogaka Sol Plaatje', bakwadi ba tlhagisa molaetsa wa gore, 'mosekaphofu ya gaabo ga a tshabe go swa lentswe'.
- Mo naaneng, mokwadi o dirisitse diane thata go bontsha se, mme a dirisa baanelwa ba ba farologaneng ba ba lekanngwa go dibela ditsabona.
- Ka kopano e le maatla, Ntsu o ne a bua ka maikaelelo a go kopanya dinonyane tsotlhe.
- O ne a gatelela maikaelelo a ka go dirisa seane sa 'Kgetsi ya tsie e kgonwa ka go tshwaraganelwa', ntsu e le modulasetilo fa Tlhame ena e le mokwaledi.
- Mo lebokong la ga *Sol Plaatje*, go bontsha sentle fa tiro e tshwaraganelwa fa a bua ka *South African Native Council* e e neng e gogwa kwa pele ke boLangalibalele Dube, mme *Sol Plaatje* e le mokwaledi a ja pampiri ka pene.
- BoKgogwana ba ne ba sa batle go tlhaetswa matlho ke boPekwa fela jalo le *Sol Plaatje* e ne e le sekakatlela botho le setho a ila go tlhaetswa matlho.
- Mokoko fa o tlhagisa mathata a a itemogelwang ke dikgogo o ne wa re 'Ngwana yo o sa le leng o swela tharing'. Seno se kaya gore, fa motho a batla thuso o tshwanetse go bua ka mathata a gagwe, a se a tshware mo go ena.
- *Sol Plaatje* o kaiwa jaaka modibelabotho le segaabo, puo e a e antseng letseleng. Se, se bontsha gore o ne a ikemelela a sa tshabe go bua, mme o lwetse segaabo go lekanngwa le dipuo tse dingwe tsa bantsho.
- BoKgogo ba kopa boPekwa gore ba tlogele sejo sa bona sa metlha kgotsa sa tlhago e bong boKgogwana, mme ba batle sengwe go na le go ja boKgogwana.
- BoPekwa ba botsa gore bona ba tlaa tshela ka eng?

- BoKgogwana ba utlwa botlhoko gore boPekwa ba a ba ja ntswa e le ba madi, ba itebatsa seane se se reng 'seboba re bata sa mokwatla sa mpa re a se mpampetsa', botoka ba je magotlo le mabele.
- Sol Plaatje le ena o netefatsa puo e ka go dibela puo le setso sa gaabo, se se bontsha gore tota ke mosekaphofu ya gaabo yo o sa tshabeng go swa lentswe.
- BoPekwa ba itaya letsogo fa godimo ga le lengwe go bontsha fa ba se kitla ba khutlisa se, ba kaya fa ba tlaa bolawa ke tlala gonne magotlo a tsamaya bosigo.
- Magakabe le Magodi ba tlhagisa fa boPekwa ba ba patika, mme ba tshwanetse go tlogelwa gore ba tshele ka boKgogwana.
- Katlholo ya kopano ya nna gore boPekwa ba se tlhole ba ja boKgogwana, mme ba tshele ka mabele le dijalo. Se, se bontsha fa boKgogwana ba fentse mo kopong ya bona go supa fa mosekaphofu ya gaabo a sa tshabe go swa lentswe.
- BoKgogwana ba senya ka go adima thipa mo go boPekwa, mme ba e timetsa.
- Le gompiano wa gompiano boKgogwana ba sa fatafata go batlana le thipa ya boPekwa go lwela go sireletsa bokgogwana. BoPekwa ba lwela gore le gompiano ba bo ba tswelletse go ja boKgogwana go bontsha gore mosekaphofu ya gaabo ga a tshabe go swa lentswe ka ba batla thipa ya bona.
- Mogaka *Sol Plaatje* ena ke mosekaphofu ya gaabo gonne sa gaabo setšhaba o se dibetse a menne phatla mo bokwading.

[25]

POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

- 'Kgarubane le Digodi'
- 'Kgosi Molefi K Pilane'

- 15.1 Daneladiphologolo/leinane (1)
- 15.2 Ke ka ntlha ya gore lefelo le ba neng ba nna kwa go lona le ne le aparetswe ke leuba, ba ne ba batla kwa go nang le metsi teng. (2)
- 15.3 Ba goeditse Kgarubane, mme ena a tenega (2)
- 15.4 Ee, go siame gonne Digodi di mmoleletse gore a se ka a bula molomo, fela ena a se reetse, ka jalo dilo o di itirile.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.5 Go lelela kgama le mogogoro/Go thanya lomapo lo le tsebeng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.6 Kgarubane o ne a wela fa fatshe, mme a sokama molala. (2)
- 15.7 Nnyaya, ga e a khutla sentle gonne ke ne ke solofetse go bona Kgarubane a kgona go fetela pele.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.8 Go sa tshwarelele ditaello/Go sa itse go itshwara go tlisa tatlhego e kgolo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.9 Tsosoloso ya morafe wa ga kgosi Pilane ka ntlha ya fa morafe wa gagwe o phatlaletse e bile o tlhoka go baakangwa. (2)

- 15.10 Tlogelo - ya **le** mo go 'lesope' go nna 'sope' go tlisa go kibakibela ka bonako ga mola wa leboko/go oketsa lebelo la moribo le morethetho wa molathetho. (2)
- 15.11 Basadi le bana ga ba na diaparo ka banna le makau ba sale ba ya majako mme ba ise ba bowe. (2)
- 15.12 O lela ka morafe o o nyelelang ka ntlha ya fa bontsi jwa batho ba sa le ba ya Makgoeng, mme ba se tlhole ba boa/morafe o phatlaletse le lefatshe. (2)
- 15.13 Kgosi thothobolo e olela matlakala.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA**POTSO 16: POTSO YA TLHAMO****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokuia**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

'SEKOROPOLAPA' – SS Mokuia

- Tlhagiso e e reng go palelwa ga ga Nkefi go tsaya ditshwetso tse di maleba mo botshelong go nnile le ditlamorago tse di sa jeseng di welang, ke boammaaruri jo bo se nang bana ba phefo.
- Nkefi o palelwa ke go tsaya ditshwetso tse di maleba ka go lebala fa a gola, e bile nako e sa mo emele ka ntlha ya go jela monakaladi wa koboletla ruri.
- Mafenya o ipala mabala a kgaka mo go Nkefi, mme ena o gana go ratana le ena, ntlha ya gagwe e le fa Mafenya e se wa maemo a gagwe. O dira se ka ntlha ya fa a lebeletse dikhumo tsa lefatshe tse a nang natso jaaka fa rraagwemogolo e le kgosi mo Lefurutshe a sa tlhoke sepe gonne a na le madi le ntlo e e leng ya gagwe.
- Nkefi o tshotse tshwetso ya go sa ratane le Mafenya ka a ne a sa lemoge fa a tlhoka mokapelo wa nnete mo botshelong.
- O ne a lebetse gore mo botshelong go na le nako ya bonyana, nako ya bokgarabe le nako ya bogodi. Nako ya bokgarabe e felela e le ya botsofe, e o tlhokang go ka tlhokomelwa ke motho yo o go ratang. Nako eo fa e fitlhile, ditšhelete tse di tletseng mo ntlong di ka se go direle sepe go batlega lerato le le bothitho la motho yo o ka go gomotsang, Nkefi o ne a tlhoka motho yo o ka mo emang nokeng. Go ne go se ope yo o tlaa mo gomotsang ka a tsere tshwetso ya go bitsa Mafenya sekoropolapa. Se e tota e le bopaki jo bo feletseng jwa ga Nkefi go tsaya ditshwetso tse di fosagetseng.
- Mosadi fa a inama o a bo a ikantse motlokolo, Nkefi o ne a ikantse lefela ka ntlha ya ditshwetso tse di seng maleba tsa dikhumo le go ratana le monna wa lelapa.
- Nkefi o gana go ratana le Mafenya, mme o tswelala pele go ratana le Ntope, monna wa lelapa, se se mo kgoreletsa go iponela mokapelo yo e leng wa gagwe a le mongwe nako e santse e mo letla.
- O gogela Ntope kwa ga gagwe ka dikhumo tsa gagwe a sa lebelele gore ke nako ya go ipetlela botshelo jo e leng jwa gagwe, ka se a se dirang ka go rata monna wa motho, e le go lala mo mokgorong o sa tswalwa gonne Ntope e se monna wa gagwe.
- O palelwa ke go tsaya tšhono e a nang le yona ka nako e, a lebala gore ka moso o tlaa lelela nako e a tshamekileng ka yona a setse e le lefetwa, mme a gopola le ena motho yo a neng a mmitsa sekoropolapa.
- O tlhakatlhakantse lelapa la ga Ntope, mme fela seno ga se a ka sa tsenya tlhalano magareng ga bona. Seno ke sesupo sa gore o ne a itshenyetsa nako ka monna wa lelapa ka ga a ka a tlogela mogatse.
- O simolola go itharabologelwa morago ga gore Ntope a amege mo kotsing ya sejanaga, a be a tlhokafala.

- O simolola go ikotlhaya gonne ga a ungwa sepe mo leratong la gagwe le Ntope ka e le gona a lemogang fa a itshenyeditse nako ka rralelapa.
- Mafenya yo a neng a mo rata, mme ena a mmitisa sekoropolapa, o setse a nyetse, mme ga a kitla a mo gadima.
- Mo botshelong jwa gagwe o iphitlhela a le esi go se monna ope yo o mmatlang ka bontle bo ile le phafana.

[25]

POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

- 17.1 Ba ne ba ile go tshegetsa Legae/mogoloabona jaaka a sa ya kwa magading a ga Ntshidi. (2)
- 17.2 O ne a kgarakgatswa ke mogopolo.
O sotlwa ke botshelo.
O kgarakgatshwa ke gore Ntshidi o ntshetswa bogadi.
O eletsa go swa/o batla go ipolaya.
Mathata a lenyalo.
(Di le THARO fela) (3)
- 17.3 E mo lwatsa ka ntlha ya fa a godisitse Ntshidi le go mo ruta, mme mmaagwe a rera tiro ya bogadi ba gagwe le bargaabo/Mosadi wa gagwe o ne a sa mo tlhokomele. (2)
- 17.4 Nkitseng o ne a itse go tlhokomela monna ka a ne a mo direla sa go ja, fa Tlhapi ena a ne a sa kgathalele gore a monna o a ja. (2)
- 17.5 Tlhapi o pateletsa gore magadi a ga Ntshidi a se amogelwe ke Legae le gore a tswela kwa gaabo Tlhapi. (2)
- 17.6 Bonolo/go didimala ga gagwe go dirile gore mmaagwe a tseye tshwetso e e utlwisitseng Legae botlhoko, mme ya dira gore kgotlhang e tswelapele. (2)
- 17.7 Kgotlhang e rarabololwa ka go swa ga ga Legae ka e se kitla e tswelapele ntle le ena jaaka motho yo a neng a le kgatlhanong le tsela e magadi a rerilweng ka gona. (2)
- 17.8 Go kopa maitshwarelo mo go Malebye le Nkitseng jaaka a ne a itlhokomositse gore e gatšwa le namane. (2)
- 17.9 Ee – gonne *De Aar* e ne e le kgakala le kwa ba neng ba nna gona.
Nnyaya – mokgwa o ba latotseng ka ona o fosagetse gonne ga ba a ka ba naganela maikutlo a ga Tlhapi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.10 Ke ne ke tlaa mo gakolola gore bosenyi ga bo busetse/yo o bolayang ka tšhaka o tlaa swa ka tšhaka/go ya go batla tiro boemong jwa go batla madi a o sa a direlang. (2)

- 17.11 Ga e amogelesege ka a ruta ngwana gore Legae ga se rraagwe le fa a mo godisitse, mme se se ka dira gore thuto e e aname. (2)
- 17.12 O re ruta gore re nne le nnete le tolamo jaaka Legae. (2)

[25]**POTSO 18: POTSO YA TLHAMO****GA SE LORATO – MJ Magasa**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tlhagiso e e reng go palelwa ga ga Motsamai go tsaya ditshwetso tse di maleba mo botshelong go mo tsentse mo kotsing, ke boammaaruri jo bo se nang bana ba phefo.
- Motsamai o palelwa ke go tsaya ditshwetso tse di maleba mo botshelong jwa gagwe o lebala fa a gola, nako e sa mo emela e bile monakaladi wa kobolela o sa jelwe ruri.
- Motsamai o tsaya tshwetso ya go itira moretlwa wa tsela ntswa a na le mosadi le bana.
- Boemong jwa go tsaya maikarabelo jaaka rralapa o sotla lelapa la gagwe.
- O ne a lala digoba kwa kgarebeng e nngwe le e nngwe e a ratanang nayo, mme se, sa mo tlolela mathata mo isagong. Bana ba tsoga ba dira se a neng a se dira ka ba ithaya ba re go dirwa jalo.
- Motsamai o tsaya tshwetso e e seng maleba ka go tlhola a setse mesese morago, e re a tswa mo go yo, a tsene mo go yo mongwe.
- O ratana le *Angeline*, o nna kwa ga gagwe, o mo agela ntlo le go mo tsenyetsa motlakase. Se, ke tshwetso e e seng maleba e Motsamai a e tsereng. Bana le mosadi ba bolawa ke tlala ka ntlha ya tshwetso e Motsamai a e tsereng.
- Motsamai ga a bake, o tswelela pele ka go tsaya tshwetso e e seng maleba ka go ratana gape le *Suzan* boemong jwa gore a ka bo a boetse kwa gae, a tlhokomela lelapa la gagwe. O rekela *Suzan* bene le go mo agela kgwebo, se ga a se direle bana le mosadi wa gagwe.
- Motsamai gape o ratana le *Gladys* yo a mo tlhabololetseng ntlo le go mo epela metsi. Se, ke sesupo sa monna yo o sa kgoneng go tsaya ditshwetso tse di maleba tse di ka mo tswelang mosola mo isagong ena le ba lelapa la gagwe.
- Motsamai o latlhegetswe ke tiro le lelapa ka ntlha ya ditshwetso tse di seng maleba tse a di tshotseng ntle le kgapeletso ya ga ope.
- Motsamai o latlhegetswe ke madi a diphešene e le ka ntlha ya fa kwa tirong ba baakantse dikoloi tse a di sentseng ka ona.
- Motsamai o fetoga go nna gopane ya moikapari ka a latlhegetswe ke tsotlhe tse a neng a na le tsona e bile a sa ungwelwa ke sepe mo ditshwetsong tsa gagwe.
- Mosadi le bana ba mo tlogela a ritlha mo ntlong ka le ena a ne a sa ba tlamele fa ba ne ba mo tlhoka jaaka rre, ka a ne a diilwe ke go tlhokomela malapa a batho ba bangwe.
- Motsamai o itharabologelwa go setse go le thari, dilo tse dintsi di senyegile, o lelela kgama le mogogoro, mme o eletsa go ka busetsa nako kwa morago go baakanya diphoso tsotlhe tse a di dirileng. Nako ga e fele, motho o a fela.
- Motsamai o ne a fedile, a lebagane le loso.

[25]

POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**GA SE LORATO – MJ Magasa**

- 19.1 E tiholwa ke fa *Suzan* le Sentebaleng ba koba Motsamai. (2)
- 19.2 Selo towe sa motlhokatlhaloganyo.
O tlogetse lelapa la gago.
Ke ne ke re ke go dira motho jaanong o belwa ke mafura.
Bana ba gago ba ja dintlhwa e kete ga ba na rraabo.
Balekane ba gago ba agetse bana matlo.
O ikintshitse noga e e etang e tlhotlhoma le mesima.
O tlhotlhoma le matlo a batho.
O le modidi jaana ke eng se o ka se jelwang.
Tswaya o tsamae lekgalagadi towe.
(Di le THARO fela) (3)
- 19.3 O ne a ya go kopa kgakololo ya semolao kgatthanong le *Suzan*. (2)
- 19.4 Ba na le maikaelelo a a tshwanang a go kuta le go koba Motsamai/Ba na le bana ba basimane/Ga ba na banna mo malapeng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.5 Motsamai o thankgolola kgotlhang ka go nna matlhomantsi a ratana le *Angeline* ntswa a nyetse. (2)
- 19.6 Kefentse o rarabolola kgotlhang ya terama e ka go otlhaya Motsamai dikete di le lesome tsa diranta le go mo koba mo ga gagwe, mme Motsamai o boela gae a se na sepe. (2)
- 19.7 Bonolo jwa ga Gadifele bo dira gore Motsamai a tswelelepele ka go ratana le basadi ba bangwe le go nna le bona. (2)
- 19.8 Go ikopa maitshwarelo mo go Kefentse le go dira ka thata gore monna a mo ikanye gape. (2)
- 19.9 Ga go a siama gonne e e anyang e leletse e ruta e e mo mpeng/bana ba tsoga ba dira jaaka mmaabona, ba ithaya ba re go dirwa jalo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.10 Ke ne ke ka mo gakolola gore mogolo o a tlotlwa/Ngwana ga a tshwanela go arabisana le bagolo/Ngwana ga a tsene dikgang tsa batsadi. (2)
- 19.11 Ga e dumelesege gonne o mo ruta go ja mo dikikeng go na le go mo ruta go itirela.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.12 O re ruta gore re itse fa matlo go šwa mabapi/Batho ke go thusana/Batho ke go gakololana. (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80

KAROLO YA A: RUBORIKI YA TLHATLHOBHO YA TLHAMO YA DIKWALO: POKO [10 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG -Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng katlholo le go tlhologanya setlhangwa	5-6 -Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo -Motseletsele o o itumedisang wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo go tswa mo lebokong -Go tlhologanya setlhangwa le leboko go go manontlhotlho	4 -O bontsha go tlhologanya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, fela ga se tsothe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhologanngwa ga mofutakwalo le leboko	3 -Thanolo e e lekalekanang ya setlhogo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tlhologanyo e e kwa tlase ya mofutakwalo le leboko	2 -Thanolo ya setlhogo e e sa kgotsofatseng -Ga go na dintlha dipe tse di tshegetsang setlhogo -Tlhologanyo e e tlhaelang ya mofutakwalo le leboko	0-1 -Setlhogo ga se a tlhologanngwa -Ga go na bosupi jwa go dirisa leboko -Morutwana ga a kgona go tlhologanya mofutakwalo le leboko
6 MADUO					
KAGEGO LE PUO -Popego, kelelo e e tlhologanyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong	4 -Popego e e lomaganeng -Dintlha tsa ngangisano di agegile sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse -Gotlhelele ga e na diphoso tsa puo, mopeleto le matshwao a puiso	3 -Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Kelelo ya ntlha ya ngangisano e kgona go salwa morago -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse	2 -Go na le bosupi jwa kagego -Tlhamo e tlhoka kelelo e e bopegileng sentle ya tlhologanyo le tomagano -Diphoso tse dinnye tsa puo, segalo le setaele tse di nepagetseng go le go ntsi	1 -Popego e supa thulaganyo e e fosagetseng -Dintlha tsa ngangisano ga di a rulaganngwa sentle -Diphoso tsa puo di a bonagala -Segalo le setaele tse di sa nepagalang	0-1 -Popego e supa -Diphoso tse di masisi tsa puo le setaele se se fosagetseng
4 MADUO					

ELA TLHOKO: Fa motlhatlhojwa a ikgatholositse diteng gotlhelele, mme a kwala tlhamo ya boitlhamedi, a diteng, Popego le Puo di abelwe 0 maduo.

KAROLO YA B LE C: RUBORIKI YA TLHATLHOBHO YA DITLHAMO TSA DIKWALO: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO LE TERAMA
[25 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG -Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseletseng, katlholo le go tlhologanya setlhangwa 15 MADUO	12–15 -Tsibogelo ka dinaledi: 14–15 -Tsibogelo e e manontlhotlho: 12–13 -Thanolo e e tseletseng ya setlhogo -Motseletsele o o itumedisang wa dintlha tsa ngangisano, di tshagediwa ka botlalo go tswa mo dikwalong -Go tlhologanya mofutakwalo le setlhangwa go go manontlhotlho	9–11 -O bontsha go tlhologanya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, fela ga se tsotlhe tse di tshageditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhologanya mofutakwalo le setlhangwa go a bonala	6–8 -Thanolo ya setlhogo e e mo magareng, ga se diponagalo tsotlhe tse di tlhagisitsweng ka botlalo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshageditsweng setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshageditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tlhalogantse bontlhabongwe jwa mofutakwalo le setlhangwa	4–5 -Thanolo e e tlhaelang ya setlhogo, ga go na le diponagalo dipe tse di tlhagisitsweng ka botlalo -Go dintlha di le mmalwa tse di tshageditsweng setlhogo -Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata -Go tlhologanya mofutakwalo le setlhangwa go gonnye thata	0–3 -Setlhogo ga se tlhologangwe -Maiteko a a bokoa a go araba potso -Dintlha tsa ngangisano ga di dumelesege -Morutwana ga a kgona go tlhologanya mofutakwalo kgotsa setlhangwa
KAGEGO LE PUO -Popego, kelelo e e tlhologanyegang le tlhagiso Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong 10 MADUO	8–10 -Popego e e lomaganeng -Matseno le bokhutlo di manontlhotlho -Dintlha tsa ngangisano di agegile sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse	6–7 -Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Matseno, bokhutlo le ditemana dingwe di rulagantswe sentle ka tomagano -Kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse	4–5 -Go na le bosupi jwa kagego -E a tlhologanyega le go lomagana fela e na le diphoso -Diphoso di le mmalwa tsa puo, segalo le setaele tse di nepagetseng go le go ntsi -Bontsi jwa ditema di nepagetse	2–3 -Popego e supa thulaganyo e e fosagetseng -Dintlha tsa ngangisano ga di a rulagangwe sentle -Diphoso tsa puo di a bonala -Segalo le setaele tse di seng maleba -Ditemana di fosagetse	0–1 -Go tlhokagala ga kagego go kgoreletsa kelelo ya ngangisano -Diphoso tsa puo le setaele se se fosagetseng di tlhola setlhangwa se se sa atlegang -Segalo le setaele tse di seng maleba
SEELO SA MADUO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

- Dipharologanyo magareng ga maduo a Kagego, Puo le Diteng di se fete dielo tse PEDI.
- Karabo ya boitlhamedi e abelwe 0 la Diteng le 0 la Puo le Kagego.